

ETİK TEORİLER ÇERÇEVESİNDE FAİZSİZ FİNANS KURULUŞLARININ BAĞIMSIZ DENETİMİNİ YÜRÜTEN DENETÇİLER İÇİN ETİK KURALLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Aynur AKPINAR^a

KTO Karatay Üniversitesi, Türkiye

Mehmet Emin ÇETİNTAŞ^b

KTO Karatay Üniversitesi, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru: 18 Mart 2021

Kabul: 30 Haziran 2021

Makalenin Türü:

Araştırma Makalesi

JEL Sınıflandırma:

M42

G23

G34

Z12

Anahtar Kavramlar:

Faizsiz Finans,

Etik Standartlar,

Fıkhî İlkeler

ÖZ

Bugünkü finansal piyasalar üzerinde oldukça etkili olan faizsiz finans ve faizsiz finansa ilişkin muhasebe, denetim ve etik standartlarının önümüzdeki yıllarda önemli bir yere sahip olacağı tahmin edilmektedir. Finansal tabloların konvansiyonel finanstan farklı bir şekilde sunumu, faizsiz finans kuruluşları için büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle konvansiyonel finans sistemine alternatif olarak ortaya çıkan faizsiz finans sisteminin, denetim ve raporlama standartları da elbette farklılık gösterecektir. Literatürde faizsiz finans kuruluşları ve standartlarına ilişkin birçok çalışma bulunmaktadır. Ancak bu kuruluşların denetimi için etik ilkelere yönelik çalışmalar literatürde sınırlı sayıdadır. Bu çalışmada, KGK tarafından yayımlanan bağımsız denetimde etik kurallar ve faizsiz finans kuruluşlarının bağımsız denetimini yürüten denetçiler için etik kurallara yönelik bilgiler verilmiş, aralarındaki benzer ve farklı yönlerine değinilmiş, faizsiz finans kuruluşları denetçileri için etik kurallara getirilen eleştiriler değerlendirilmiştir. Faizsiz finans kuruluşları denetçileri için etik kuralların ayırt edici en önemli özelliği, İslam dininin emir ve yasaklarına göre etik davranışların belirlenmesidir. Amaçlar ve hedefler açısından yayımlanan iki etik kural arasında bir farklılığın olmadığı ve birbiriyle uyumlu olduğu söylenebilir.

^a **Yazar:** Dr. Öğr. Üyesi, KTO Karatay Üniversitesi, E-posta: aynur.akpinar@karatay.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2108-8454>

^b **Sorumlu Yazar:** Doktora Öğrencisi, KTO Karatay Üniversitesi, E-posta: memincetintas@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1711-6344>

Kaynak göster: Akpinar, A. Ve Çetintaş, M. E. (2021). Etik Teoriler Çerçevesinde Faizsiz Finans Kuruluşlarının Bağımsız Denetimini Yürüten Denetçiler İçin Etik Kuralların Değerlendirilmesi, İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi, 7(1), 145-173.

© IZU Uluslararası İslam Ekonomi ve Finansı Araştırma ve Uygulama Merkezi. Tüm Hakları Saklıdır.

**EVALUATION OF ETHICAL RULES FOR AUDITORS CONDUCTING
INDEPENDENT AUDITS OF INTEREST-FREE FINANCE INSTITUTIONS
WITHIN THE FRAMEWORK OF ETHICAL THEORIES**

Aynur AKPINAR^c

KTO Karatay University, Turkey

Mehmet Emin ÇETİNTAŞ^d

KTO Karatay University, Turkey

ARTICLE INFO

Article history:

Received: March 18, 2021

Accepted: June 30, 2021

Article Type:

Research Article

JEL Classification:

M42

G23

G34

Z12

Keywords:

Interest-Free Finance,

Ethical Standards,

Fiqh Principles

ABSTRACT

It is estimated that the accounting, auditing and ethical standards of interest-free finance and interest-free finance, which are very influential on today's financial markets, will have an important place in the coming years. Presentation of financial statements differently from conventional finance is of great importance for interest-free financial institutions. For this reason, the auditing and reporting standards of the interest-free financial system, which has emerged as an alternative to the conventional financial system, will of course differ. There are many studies in the literature regarding interest-free financial institutions and their standards. However, studies on ethical principles for the supervision of these organizations are limited in the literature. In this study, information on the ethical rules in the independent audit published by the POA and the ethical rules for the auditors conducting the independent audit of interest-free financial institutions was given, the similarities and differences between them were mentioned, and the criticisms brought to the ethical rules for the auditors of interest-free financial institutions were evaluated. The most distinctive feature of the ethical rules for the auditors of interest-free financial institutions is the determination of ethical behaviors according to the orders and prohibitions of Islam. It can be said that there is no difference between the two ethical rules published in terms of goals and objectives, and they are compatible with each other.

^c **Author:** Asst. Prof., KTO Karatay University, E-mail: aynur.akpinar@karatay.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2108-8454>

^d **Corresponding Author:** PhD Candidate, KTO Karatay University, E-mail: memincetintas@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1711-6344>

To cite this article Akpınar, A. ve Çetintaş, M. E. (2021). Evaluation of Ethical Rules for Auditors Conducting Independent Audits of Interest-Free Finance Institutions within the Framework of Ethical Theories, Journal of Islamic Economics and Finance, 7(1), 145-173.

© IZU International Research Center for Islamic Economics and Finance. All rights reserved.

GİRİŞ

Gelişmiş ülkelerde etik değerlere bağlı krizlerin önlenmesi için ciddi çalışmalar yapılmış ama bu krizleri önleme hususunda gözle görülür bir başarı sağlanamamıştır. Bunun sonucunda işsizlik artmış, insanların gelirleri düşmüş, gelir dağılımındaki adaletsizlik had safhaya ulaşmıştır.

Ekonomik ilişkilerin kontrol ve denetimi, devlet tarafından veya belirli kurumlar tarafından yapılmakta ve yönlendirilmektedir. Bu işleyişi de hukuk, etik ve ahlak kuralları sağlamaktadır. Etik ve ahlak olgusu, herhangi bir maddi müeyyidesi olmayan ortaya çıktıkları değerlerden destek alarak insan davranışlarına etki eden ve bu davranışları yönlendiren bir olgudur (Gözener, 2008: 8).

İslam'ın naslarında ve bunların yorumlarında hukuk ve ahlak iç içe bulunmaktadır. Bu iç içelik, İslam'ın insan davranışlarını ve insanlar arasındaki ilişkileri düzenleme hususunda bir farkındalık arz etmektedir. Bu bağlamda bireylerin iç dünyasına seslenilmekte, sorunlar henüz meydana gelmeden engel olunmaya çalışılmakta, hukuk ve ahlak konusunda sorun çıkaranlara çeşitli müeyyideler uygulanmaktadır.

Günümüzde bireyler ve kurumlar şirketlerle ilgili kararlar alırken güvenilir bilgilere gereksinim duyarlar. Şirketlerin oluşturmuş oldukları mali tablolar, bu kararların alınmasında en temel araç olmaktadır. Mali tablolardaki bilgilerin, güvenilir olması ve şirketin gerçek durumunu yansıtması, karar alıcı durumunda olan birey ve kurumların geleceğe dönük kararlarında oldukça önemli olmaktadır.

Bağımsız denetimde etik standartlar, karar alıcılar nezdinde mali tabloların doğruluğunun ve güvenilirliğinin sağlanması hususunda oldukça etkin olmaktadır. Muhasebe birimi tarafından hazırlanan şirketlere ait finansal tablolar, bu şirketler hakkında, kişi ve kuruluşlara önemli finansal bilgiler sunmaktadır. Bu durum, bağımsız denetim faaliyetlerinde bulunan denetçilerin ilgili taraflara ve topluma karşı sorumluluklarını artırmaktadır. Mali tablolardaki bilgilerin güvenilir olmasını isteyen tarafların bağımsız denetim faaliyetlerini icra edenlerden beklentisi; sosyal sorumluluk ilkesini gözeterek, doğru, dürüst, şeffaf ve güvenilir bilgiler hazırlamaları, hepsinden önemlisi bağımsız ve etik davranış sergilemeleridir.

Etik davranmak, bağımsız denetimin temel faktörlerinden biridir. Nitekim etik değerlerin zedelendiği durumlarda, bağımsız denetçinin ve sunacağı denetim raporunun şeffaflığı ve güvenilirliği şüphe uyandıracaktır. Ülkemizde ve dünyada yaşanan şirket skandalları, denetim alanında etik kavramının eksikliğini hissettirmektedir. Yaşanan skandallar, dikkatleri etik prensiplere çevirmiş, bu alanda yapılan düzenlemelerin yeterli olmadığı ve yeni düzenlemelerin yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda denetim alanında çalışmalar yürüten

kurum ve kuruluşlar, mali tabloların güvenilirliğini sağlayacak, bağımsız denetimin kalitesini yükseltecek, toplumun güvenini yeniden kazandıracak birtakım düzenlemeler yaparak, güvenilir ve sürdürülebilir bir denetim sistemi kurmayı amaçlamışlardır. Yapılan yeni düzenlemelerde, etik ilkelere uygun bir şekilde gerçekleştirilen bağımsız denetim faaliyetlerinin, toplumun ekonomik menfaatlerini sağlama hususundaki önemine de vurgu yapılmıştır (Demir ve Çiftçi, 2016: 92-94).

Bankaları, çeşitli metotlarla kredi, para ve sermaye operasyonlarını gerçekleştiren, ticari, finansal ve ekonomik etkinliklerde bulunan organizasyonlar olarak tanımlamak mümkündür. Bankacılık sisteminin faizsiz olarak ilk uygulaması, aynı zamanda dünyanın ilk yazılı kanunlarında icat edildiği Babil Kralı Hammurabi döneminde olmuştur. Bu dönemden günümüze kadar bankacılık sistemi, çeşitli kültürlerden, dinlerden, yönetim şekillerinden ve toplum ihtiyaçlarından etkilenerek, faaliyetler itibari ile şekil değiştirmiştir. Faizsiz bankacılık sistemi de bu açıdan değerlendirilebilir. Özellikle petrol piyasasında söz sahibi olan Müslüman Körfez ülkeleri, finans işlemlerinde İslami referansları ilke edinmişlerdir. Bu bağlamda İslam ülkeleri ile daha güçlü iktisadi ilişkiler kurabilmek, finans işlemlerinin İslam fihına uygunluğunu sağlamak amacıyla faizsiz bankacılık sistemi oluşturulmuştur (Çanakçı, 2014: 45).

Küresel İslami Finans Raporu'ndan elde edilen verilere göre, küresel İslami finans 2018 yılı sonunda 2,2 trilyon dolara ulaşmıştır. İslami finans alanında ilk 10 ülke sırasıyla İran, Suudi Arabistan, Malezya, BAE, Katar, Kuveyt, Türkiye, Endonezya, Bahreyn ve İngiltere'dir. Müslümanların azınlıkta olduğu İngiltere tarafından İslami finans, stratejik bir alan olarak görülmektedir. Bu bağlamda İngiltere İslami finans alanında en büyük varlığa sahip ilk 10 ülke arasında yer almaktadır (Islamic Finance Report: Focus on Turkey, 2019).

50 yıllık bir geçmişe sahip olan faizsiz finans sistemi, faize dayalı geleneksel finans sistemiyle ciddi bir rekabete girmiş gözükmektedir. Özellikle, Müslüman ülkelerdeki vatandaşlardan çoğunun aynı ve nakdi yardımlarını İslam dininin öngördüğü şekilde değerlendirme ya da koruma altına alma talepleri, sosyal ve dinsel bir realitedir. Bu nedenle, ülkemizde faizle ilgili yasaklayıcı herhangi bir hüküm bulunmamasına rağmen özellikle son 20 yılda faizsiz finans sisteminin yaygınlaştığı gözlemlenebilmektedir (Arslan, 2015: 93-95).

Çalışmanın ilk bölümünde etik kavramı, etik türleri ve teorileri hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiş ve dünyadaki etik çöküşlere değinilmiştir. İkinci bölümde bağımsız denetim ve faizsiz finans kuruluşları denetçileri için etik kurallar ile ilgili genel bilgiler verilmiş, bu iki standart arasında içerik açısından benzerlik ve farklılıklar açıklanmıştır. Çalışmada son tartışma başlığı altında özellikle faizsiz finans kuruluşları denetçileri için etik kurallara yönelik çeşitli eleştiriler ve olumlu değerlendirmelere yer verilmiştir.

ETİK

Etik; kökleri en az 2500 yıl öncesine gidebilecek bir felsefe bilim dalıdır. Yunanca “örf, adap, karakter, gelenek ve alışkanlık” anlamlarına gelen etik kelimesi ethos kelimesinden türetilmiştir ve töre bilimi olarak tanımlanmaktadır. Etik, felsefenin bir dalı olarak insanlar arasında ahlaksal ilişkileri, örf ve geleneklere ait ilişkileri ve davranış biçimlerini ele alır (Acar, 2000: 1). Türk Dil Kurumu’na göre örf ve âdet bilimi ve ahlak bilimi olarak ifade edilen etik, değişik meslek kollarında tarafların uyması ve kaçınması gereken davranışların bütünü olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu (TDK), 2021).

İnsanlara ilişkin iyi/doğru veya kötü/yanlış davranışların özü, kökleri, nasıl olması gerektiği ve bu davranışlara ilişkin problemlerin tetkiki etik biliminin konusunu oluşturmaktadır (Uluç, 2003: 322).

Etik, bireye belirli bir davranışı değil doğru olduğu kabul edilen davranışı göstermekte ve bu davranışın takip edilmesini istemektedir. Bireye bu davranışın uygulanması konusunda baskı yapmaz, birey tamamen kendi özgür iradesiyle davranışı uygular. Etik kavramı günümüzde, bireylerin alacağı her türlü kararlarda ve tercihlerde onları belirleyen bir değerler birimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Etik Türleri

Uzun bir geçmişe ve bilimsel bir çerçeveye sahip etik türleri, betimleyici etik, normatif etik, meta etik, teolojik etik ve deontolojik etik başlıkları altında incelenmektedir.

Betimleyici Etik: Betimleyici etik, bilimsel ve maddeci yaklaşımların ahlak alanına uygulanması anlamına gelmektedir. İnsanların sosyolojik ya da psikolojik olgularını içeren önermelerden oluşmaktadır. Bu etik anlayışı belirli şart ve kural koymaksızın bireylerin eylemlerini gözlemler ve gözden geçirir buna istinaden ortaya çıkan neticeleri betimler. Betimleyici etik uygulama üzerine odaklanmaktadır. Yeni kurallar belirlemese de mevcut duruma yönelik önerilerde bulunur. Bir durum karşısında tedaviden ziyade tahlil üzerine odaklanır, ortaya çıkan durumun resmini çeker, tasvir eder ve gerekli açıklamayı yapar (Cevizci, 2008: 6).

Normatif Etik: İnsanlar için neyin iyi ve doğru, neyin kötü ve yanlış olduğunu, insanların hayatlarını nasıl yaşamaları gerektiği hususları açıklayan etik prensipleri araştırır, insanların yaşamları boyunca en son ve en yüksek değere sahip şeylerin neler olduğunu analiz eder, adil bir toplum yapısında hangi unsurların olması gerektiğini tartışır. Yani normatif etik önceden konulmuş kurullarla birey ve topluma yol gösterir, belli bir hayat tarzı ve yaşam biçimi sunarak bu kurulların sonuçlarını hesaba katmaksızın uyulmasını bekler. Örneğin, kürtajın, ötenazinin,

ölüm cezasının vs. ahlâken doğru olup olmadığını araştırır (Cevizci, 2008: 8).

Normatif etikte insan toplumun parçası olarak ele alınmakta ve insanın bireysel yaşantısından sosyal çevresine, ortaya koyduğu davranışlardan arzu ve heveslerine kadar normlar ortaya konulmaya çalışılmaktadır (Uzun, 2013: 8).

Meta Etik: Etik kuramının üçüncü türü ise çağdaş yaklaşımı ifade eden eleştirel veya analitik etik diye de tanımlanan meta etikdir. Kelime anlamı olarak etik üstü anlamına gelmektedir. Meta etik normatif etik kuramına göre oluşturulan ahlâkî kuralları tartışır, bu kurallarda geçen görüş ve fikirleri inceler ve söz konusu görüş ve fikirlerin anlamlarını, niteliklerini, içyüzlerini ve birbirleri karşısındaki durumlarını analiz eder (Cevizci, 2008: 8-9). Ahlak filozoflarının kural koymamaları, nasihatte bulunmamaları, hayat tarzı sunmamaları gerektiğini savunmaktadır. Çünkü filozofun görevi, belli bir dünya görüşü ortaya koymak ve onu desteklemek değildir. Filozof etik kavramları, yargıları incelemeli, analiz etmeli, ahlaki davranış ölçütlerini tartışıp sonuçları üzerinden değerlendirmelere tabi tutmalıdır.

Teolojik Etik: Amaçlanan sonuç etiği olarak da ifade edilen teolojik etik, fayda ve yarar ilkelerini temel ilke kabul etmektedir. Yani bir eylemin sonucunda birey için fayda ve yarar varsa o eylem etikdir ilkesi geçerli olmaktadır.

Deontolojik Etik: Davranışların doğruluğu üzerinde duran ve bu davranışları bireyin ödevi olarak kabul eden, yükümlülöklere, değerden daha fazla önem veren etik türüdür. Kural etiği olarak da bilinen bu etik türünde bireyin gelecekle ilgili davranışları, çevresinde oluşan eşitlik, tarafsızlık veya evrenselleştirilebilir kurallarla şekillenmektedir.

Ahlak Kavramı

Ahlak iyi ya da kötü bir eylemi gerçekleştirebilme gücünü elinde tutan insana has bir özelliktir. Çünkü, aklını kullanabilmesi bakımından yaratılmışlar arasında bu yeteneği kullanabilen insandan başka bir mahlukat yoktur. İnsanın diğer varlıklara karşı üstün olan bu yönü, onun belli bir disiplin altına alınmasını gerektirmektedir. Bireysel anlamda iç huzurun ve mutluluğun sağlanması ve diğer bireylerin haklarına riayet edilmesi vb. değer yargıları, ahlaki toplumlarda oldukça önemli bir yere taşımaktadır (Uzun, 2013: 17).

Ahlakla ilgili yapılan çalışmalarda ahlak, etik kavramının bir alt başlığı olarak ele alınmakta ve daha kapsayıcı bir tanımlı bulunmaktadır. Ahlak; insanda var olan iyi ve kötü yönlerin belirli bir disiplinden geçirilerek kötü yönlerin dizginlenmesi, iyi yönlerin daha da geliştirilmesini sağlayan ilkeler ve kurallar bütünüdür. Böylelikle, insanın topluma faydalı, verimli ve etkin birey olması sağlanmaktadır (Yaran, 2008: 9).

Başka bir tanımda ise ahlak; bireylerin olması gereken davranışlarını belirleyen,

insan nefsinin ıslah ederek, tekâmüle erdirip, arzuladığı mutluluğa ulaştırmayı sağlayan ilkeler ve kurallar bütünü olarak ele alınmıştır (Bilgen, 2006: 40).

Yapılan tanımlar ahlakın özünü kapsayacak şekilde genel çerçeveyi vermektedir. İnsan yaratılışı gereği içinde bir takım heva ve hevesleri vardır. Bu heva ve hevesler ahlaki ilke ve kurallara göre terbiye edilmesi durumunda, insan iç huzura erecek ve manevi bir mutmainlik elde edecektir. Ahlak bilgisi ütöpik bir ideal olmaktan ziyade toplumsal hayatta uygulanabilen bir bilgidir. Bu sebeple devamlı canlıdır ve tam olarak gerçeklidir. Ancak etik ve ahlaka ilişkin derinlemesine fikri çalışmalar, yaşayıp hayata uygulamak yerine, pek çok soru sorarak salt konuşma ve tartışma aşamasında kaldığı zaman felsefe boyutuna indirgenmiş olur. İnsan fitratı gereği iyiye de kötüye de meyillidir. Her iki yöne de gidebilme iradesi tanınan insan, iyilik tarafını tercih etmesi durumunda ahlak kümesine bağlı kalarak hareket etmiş olmaktadır (Yaran, 2008: 9).

Etik ve Ahlak Arasındaki İlişki

Etik ve ahlak kavramları çoğu zaman birbirlerinin yerlerine kullanılmaktadır. Ancak yüklendikleri anlam, içerik, nitelik ve kapsam açısından birbirlerinden farklılıklar göstermektedirler.

Etik; hukuka, düşünmeye ve felsefeye ilişkin davranış kalıplarını kapsamakta ve bireylerin birbirleri ile münasebetlerinde yol gösterici bir nitelik taşımaktadır. Evrenseldir ve herkes için geçerli olma özelliğine sahiptir. Ahlak ise genellikle dinsel inançlara ait uyulması gereken ilke ve kurallardan meydana gelmektedir. İnsanların etik ve dinsel kimliklerine göre farklılık gösteren, uyulma zorunluluğu olan ilkeler bütünüdür (Gök, 2008: 8). Etik kuralların hepsi ahlak kuralları olarak kabul edilebilir ancak her ahlak kuralı etik kural olmayabilir.

Dünyada Muhasebe ve Denetimde Etik Çöküşler ve Sebepleri

Amerika ve Avrupa'da ortaya çıkan işletmelerin muhasebe ve denetimlerine ilişkin skandallar, etik ve ahlaki değerleri yeniden gündeme getirmiş ve bu alanda birçok araştırma yapılmıştır. Markkula Center for Applied Ethics tarafından yapılan detaylı bir çalışmada işletmelerde meydana gelen muhasebe ve denetimlerine ilişkin etik ve ahlaki çöküşlerin sebepleri, benzer ve farklı yönleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yapılan araştırma sonucunda muhasebe ve denetim skandallarına ilişkin aşağıdaki hususlar tespit edilmiştir (Hurst, 2004: 2-54):

a) Bu skandalların işletmelere yönelik paydaşlar üzerinde olumsuz etkisi olmuştur.

b) İşletmeler, 1970'li yıllardan itibaren bünyelerinde etik komitelerin kurulması, etik kodların yerleştirilmesi, kurumsal sosyal sorumluluk, kurumsal yönetim gibi konulara ağırlık vermeye başlamışlardır. Ancak bütün bu

çalışmalar muhasebe ve denetimde etik değerlere ilişkin skandalları önleyememiştir. Bu nedenle günümüzde daha yapılandırılmış ve müeyyideleri olan yönetim ve etik ilkeleri oluşturmak için, paydaşlar tarafından siyasilere baskı yapılmaktadır.

c) Avrupa’da yaşanan skandallar, Avrupa Komisyonu’nu, bir dizi özendirici yönetim reformları üzerinde çalışmaya yöneltmiştir. “International Accounting Standards Board” tarafından hazırlanan, yeni uluslararası muhasebe standartlarının uyarlanmasına yönelik çalışmalar hızlanmıştır.

Komisyon tarafından önerilen standartlar, yöneticilere bağlı olmayan denetim şirketleri tarafından, işletmelerin denetimini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, AB üyesi ülkelerin menkul kıymet borsalarına üye şirketlerin bağımsız denetimini yapacak firmaları her yedi yılda bir değiştirmeleri veya denetim yapacak ortakların yerini beş yılda bir değiştirmeleri gerekmektedir.

d) Meydana gelen skandallar, yöneticilerin üzerinde durması gereken etik değerlerin önemine işaret etmektedir. İşletmelerde etik dışı davranışlar genelde küçük beyaz yalanlarla başlamıştır. Şirketler arası çıkar çatışması oldukça çoktur ve bunu her yöneticinin ve çalışanların açıkça fark etmesi ve çıkar çatışmasını en aza indirmeye çalışması gerekmektedir. Etik değerlerin yöneticiler tarafından içselleştirilmesi, hesap verilebilirlik ve sorumluluğu artırmaktadır.

e) Muhasebe ve denetim skandalları, şirket yöneticilerinin de hata yapabildiğini göstermiştir. Yöneticiler, paydaşların güvenini kazanmaktan ziyade, etik değerlere yönelik standartların oluşturulmasında şuurlu olmalı, bu konu üzerinde daha kapsamlı düşünmeli ve kendilerini geliştirmeleri gerekmektedir (Doğan, 2009: 197).

Yaşanan muhasebe ve denetim skandalları incelendiğinde, işletmelerde yolsuzluk, denetçi usulsüzlüğü, rüşvet, muhasebe hileleri, dolandırıcılık, zimmete para geçirme gibi benzer etik dışı davranışların ağırlıkta olduğu görülmüştür.

İşletmeler hakkında yeterli güvenilir bilgiye ulaşılamaması ve işletmelerin şeffaf olmayan uygulamaları, muhasebe ve denetim alanında etik çöküşlere neden olmakta dolayısıyla kamunun işletmelere karşı güveni kaybolmakta, ülke ekonomileri zarar görmektedir (Doğan, 2009: 198).

BAĞIMSIZ DENETİMDE ETİK KURALLAR

Bağımsız Denetçi Tanımı

Bağımsız denetçi, belirli eğitimleri tamamlayarak, mesleki tecrübe edinmiş, bağımsızlık ve tarafsızlık ilkelerinin rehberliğinde denetim faaliyetini kendine meslek edinmiş, tek olarak veya bir denetim işletmesinde denetim hizmeti icra eden kişidir (Sağlar ve Tuan, 2009: 350).

Bağımsız denetçi, finansal tabloları etkileyen hata ve hileleri ortaya çıkararak, bu tabloların doğru olup olmadığına ilişkin bilgilerin taraflara sunulmasından sorumludur. Bu sorumluluk çerçevesinde, bağımsız denetçi, çalışmalarında mesleki şüphecilik ilkesini göz önünde bulundurmalı, yatırımcıların ve ortakların kararlarında etkili olabilecek makul bir güvence elde etmelidir (Selimoğlu, 1997: 35).

Bağımsız denetçi, bağımsız denetim faaliyeti icra etmek üzere bağımsız olarak çalışan, belirli ilke ve kurallar çerçevesinde finansal tabloların doğruluğun araştıran, 3568 sayılı yasa ile Yeminli Mali Müşavir (YMM) veya Serbest Muhasebeci Mali Müşavir (SMMM)'lere Kamu Gözetimi Kurumu (KGGK) tarafından denetim yetkisi verilen kişidir (Dal ve Çalış, 2013: 98).

Bağımsız Denetim-Etik İlişkisi

Avrupa'da ve ABD'de muhasebe ve denetim alanında ortaya çıkan skandallar, bu şirketlere ilişkin muhasebe ve denetim başarısızlıklarını da gündeme getirmiş ve etik değerler önem kazanmıştır (Zakaria vd., 2010: 44). Bu skandallar bağımsız denetime yönelik etik davranışlar hususunda toplumsal farkındalığa neden olmuş, muhasebe ve denetim başarısızlıkları, bağımsız denetime ilişkin saygıyı, güveni azaltarak denetim mesleğinin prestijini zedelemiştir (Kung ve Huang, 2013: 479). Denetçiler belirlenen kurallara ve standartlara bağlı kalmayarak, müşterilerinin isteklerini yerine getirmeye ve kendi menfaatlerini karşılamaya çalışmakla suçlanmışlardır. Bu skandallar, etik çerçevesinde değerlendirildiğinde; denetçilerin düzenlemelere ve standartlara bağlı kalmayı savunan deontolojik etik kurallarının tersine, belli bir grubun çıkarlarını gözeterek, mutluluk ve sonuç odaklı teleolojik etik çerçevesinde hareket ettikleri gözlemlenmiştir (Zakaria vd., 2010: 45). Ülkemizde bağımsız denetçilerin yapmış oldukları denetimler sonucu ortaya çıkan denetim raporları, genelde olumlu olmasına rağmen özellikle bankacılık sektörüne ilişkin skandallar, denetimde kalite ve meslek etiği gibi kavramların tartışılmasına yol açmıştır (Dinç ve Cengiz, 2014: 225).

Sermaye piyasalarının etkin ve güvenilir olmasında, finansal tabloların bağımsız denetçiler tarafından denetlenmesi önemli bir yer teşkil etmektedir. Toplum, finansal sistemin etkin bir şekilde işleyişi için bağımsız denetçilere güvenilir finansal tablolar oluşturma hususunda önemli roller yüklemiştir (Duska, 2005: 21).

Aktif finans piyasasında işlem yapmak isteyenler, gerçek ve doğru finansal tablo bilgilerine göre karar vermek isterler. Burada denetçinin rolü, finansal tabloların doğruluğuna ilişkin beyandır (Duska, 2005: 22).

Serbest piyasanın hâkim olduğu ekonomik sistemde, fonların verimli bir şekilde kullanılması büyük önem arz etmektedir. Serbest piyasa ekonomisinde,

yatırımcıların yatırımlarını asimetrik bilgi çerçevesinde yaptıkları varsayılmakta, bu sebeple finansal tabloların denetimi sayesinde, çıkarı olan tüm paydaşlara yönelik bir güvencenin verilmesi amaçlanmaktadır (Campbell, 2005: 90).

Finansal tabloların doğru ve güvenilir olması hususunda etiksel yükümlülükleri olan denetçiler, denetim faaliyetlerini icra ederken, kamuya karşı sorumlulukları vardır. Bağımsız denetçiler sadece müşterilerine değil ülke ekonomisine de hizmet etmektedirler (Gunz ve McCutcheon, 1991: 778). Denetim, yatırımcılara güvence sağlayan bir kamu hizmeti olarak düşünülmekte, bu sebeple denetçiler denetim faaliyetlerini dürüstlük, bağımsızlık ve tarafsızlık ilkelerini göz önünde bulundurarak yerine getirmeleri gerekmektedir (Shadmehr ve Moradi, 2013: 1). Denetçi, her ne kadar yapmış olduğu hizmetin ücretini müşterisinden alsa da denetçinin önceliği kamu ve üçüncü tarafların çıkarlarını gözetmek olmalıdır. Bu bağlamda denetim hizmet sözleşmeleri diğer sözleşmelerden farklı olmakta ve denetçi ücret aldığı müşterisini değerlendirerek görüşlerini kamuya ve üçüncü taraflara sunmaktadır (Ashbaugh, 2004: 144). Denetim hizmetlerinde meydana gelen etiksel sorunlar, yatırımcılara ve hissedarlara sadece paralarını değil aynı şekilde güvenlerini de kaybettirmektedir (Campbell, 2005: 90).

Etik ilkeler gözetilerek yapılan denetimin neticesinde, halka açık işletmelerin performanslarına yönelik doğru ve güvenilir bilgilerin var olduğuna dair inanç canlanacak, kamu güveni artacaktır (Campbell, 2005: 91).

Denetçilerin etik konuları iki perspektiften ele alınabilir. Birincisi, denetim mesleğinin etik değerlerini ilgilendiren, denetim faaliyetleri sırasında dürüstlük, tarafsızlık ilkeleri çerçevesinde hareket edilmesini gerektiren “içeriden bakış” olarak da adlandırılan perspektiftir. İkincisi ise, müşterilerin etik değerleri anlaması, değerlendirmesi ve etik değerlere karşılık vermesi şeklinde olan, “değerlendirme” olarak adlandırılan perspektiftir (Martin, 2007: 5).

Bağımsız Denetim Etiğine İlişkin Düzenlemeler

Denetçinin, denetlediği kuruluştan bağımsız ve mesleğin yürütülmesine yönelik mesleki birikime sahip olması, bağımsız denetim mesleğinin en önemli ilkelerindendir. Avrupa’da ve ABD’de yaşanan işletme skandallarından sonra, bağımsız denetim firmaları ile müşteri firmaları arasında “denetim görüşü alışverişi” (opinion shopping) yapıldığına yönelik iddialar, bağımsızlık ve etik ilkelerin önemini artırmıştır (Uzay 2004, 435-485).

Finansal tablolarda, işletmenin finansal durumu, performansı, nakit akımı, kâr-zararı, varlıkları, kaynakları vb. bilgiler yer almakta ve finansal tablolar belirli bir dönem (genelde 12 ay) için hazırlanmaktadır. Bu bilgiler, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine, muhasebe standartlarına, değerlendirme ölçülerine ve diğer yasal düzenlemelere göre tespit edilmektedir. Fakat bu kurallar ve değerlendirme ölçüleri

ilke bazlı oldukları için esnek olmakta bu sebeple bazı eksiklikler ortaya çıkabilmektedir (Ocak ve Güçlü, 2014: 133). Bağımsız denetim firması, herhangi bir kurum ve kuruluşla ilişkisi olmaksızın bir serbest meslek faaliyeti olarak finansal tabloların denetim hizmetini yerine getirmektedir. Bu sebeple bu hizmeti gerçekleştiren meslek mensupları “*dış denetçi/bağımsız denetçi*”; gerçekleştirilen mesleki faaliyet de “*muhasebe denetimi/finansal tablo denetimi/bağımsız denetim*” olarak isimlendirilmektedir. Denetimin gerçek fonksiyonu, bağımsız denetçilerin, bağımsız ve güvenilir olmalarına odaklanmıştır (Yılancı, Yıldız ve Kiracı, 2013: 6).

SPK tarafından 2006 yılında yayımlanan Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ (Seri:X, No:22)’in ikinci kısım üçüncü bölümünde, bağımsız denetim kuruluşlarının ve bağımsız denetçilerin uyması gereken etik ilkeler düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre etik ilkeler sekiz ana başlıkta ele alınmıştır.

Bu İlkeler:

Mesleki şüphecilik (11. mad.): Bağımsız denetçi, finansal tablolarda sunulan bilgilerin kesin doğru bilgiler olmadığını, önemli bir yanlışlıklar da içerebileceğini göz önünde bulundurarak, denetimini mesleki şüphecilik ikesiyle yerine getirmelidir.

Bağımsızlık (12. mad.): Bağımsız denetçi, denetim hizmetini bağımsız olarak yerine getirmelidir. Bağımsız denetçilerin dürüst, tarafsız ve güvenilir olması yanında, bağımsızlıklarını zedeleyebilecek özel durumlarının da ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Bağımsızlığı ortadan kaldıran durumlar (13. mad.): Bağımsızlığın zedelendiğine dair bir şüphe oluşması durumunda bağımsızlığın ortadan kalkmış olduğu kabul edilir.

Mesleki özen ve titizlik (14. mad.): Bağımsız denetim kuruluşu veya denetçilerin, denetimin planlanması, yürütülmesi, sonuçlandırılması nihayetinde bağımsız denetim raporunun hazırlanması aşamalarında gerekli mesleki özen ve titizliği göstermeleri gerekmektedir.

Ticaret ve mesleğe aykırı faaliyet yasağı (15. mad.): Bağımsız denetim kuruluşları ve bağımsız denetçiler; ticari, sınai ve zirai hiçbir faaliyet yapamazlar. Ticari işletmelerin yönetim kurulu başkanlığı, üyeliği, genel müdür ve genel müdür yardımcılığı gibi önemli sorumluluk taşıyan görevlerde bulunamazlar.

Reklam yasağı (16. mad.): Bağımsız denetim kuruluşları ve denetçiler, iş elde etme maksadıyla reklam sayılabilecek hiçbir faaliyette bulunamazlar ve iş öneremezler.

Sır saklama yükümlülüğü (17. mad.): Bağımsız denetim kuruluşları ve denetçiler, bütün çalışanları ile ve dışarıdan hizmet verenler, işleri dolayısıyla elde ettikleri gizli bilgileri açıklayamazlar, bu gizli bilgileri kendilerinin ve üçüncü kişilerin çıkarları için kullanamazlar.

Karşılıklı ilişkiler ve haksız rekabet yasağı (18. mad.): Bağımsız denetim kuruluşları ve denetçiler, denetim hizmetlerini olumsuz yönde etkileyebilecek ve zarar verebilecek şekilde karşılıklı ilişkilerde bulunamazlar ve rekabete giremezler.

Özellikle ücret, eleman ve iş alma gibi hususlarda mesleki prensiplere, denetim standartlarına ve teamüllere aykırı davranışlarda bulunamazlar.

Ülkemizde bağımsız denetime ilişkin etik ilkeler birden çok kurum tarafından değişik tarihlerde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler Tablo 1’de verilmiştir.

Ülkemizde muhasebe ve denetim alanında standart oluşturma yetkisinin tek elde toplanması amacıyla 2011 yılında KGK kurulmuş ve bu yetki KGK’ya verilmiştir.

KGK tarafından yayımlanan “*Bağımsız Denetçiler İçin Etik Kurallar*”a ilişkin ilkeler aşağıdaki gibidir (KGK, 2021).

Dürüstlük: Denetçiler denetim hizmetlerini icra ederken doğru, dürüst ve güvenilir olma sorumluluğuna sahip olmalıdır.

Tarafsızlık: Denetçilerin önyargıları, menfaat çatışmaları veya başkalarının nüfuzları, meslek veya işle ilgili düşüncelerini ve kararlarını etkilemesine izin vermemelidir.

Mesleki Yeterlilik ve Özen: Müşterilerin yeterli denetim hizmetlerini almalarını sağlamak için yeterli bilgi ve beceri birikimine sahip olma, denetim faaliyetleri sırasında, yürürlükteki teknik ve mesleki standartlara uygun bir şekilde hareket etme ilkesidir.

Sır Saklama (Gizlilik): Denetim hizmeti süresince elde edilen bilgilerin gizliliğini gözeterek, bu tür bilgileri açıklamama ve kendisinin veya üçün kişilerin menfaatleri için kullanmama ilkesidir. Söz konusu bilgiler, yasal bir zorunluk veya mesleki bir hak veya görevin mevcut olması durumunda açıklanabilmektedir.

Mesleğe Uygun Davranış: İlgili yasal düzenlemelere uyma ve mesleğin onurunu zedeleyecek her türlü davranış ve fiilden kaçınma ilkesidir. Bu ilke, meslek onurunun kötü yönde etkilenmesi neticesine varacak tüm faaliyetleri içermektedir.

Tablo 1 : Bağımsız Denetime İlişkin Etik İlkeleri Düzenleyen Kurumlar

KURUM/KANUN	ESAS ALINAN DÜZENLEME	İLKELER
5018 Sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu TÜRMOB; “Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Müşavirlerin Meslek Faaliyetlerinde Uyacakları Etik İlkeler Hakkında Yönetmelik”	Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsünün (III A) Meslek Ahlak Kuralları Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) bünyesindeki Uluslararası Muhasebe Meslek Mensupları Etik Standartlar Kurulu (IESBA) tarafından yayınlanan “Muhasebe Meslek Mensupları İçin Etik Kurallar”	Dürüstlük, Tarafsızlık, Nesnellik, Bağımsızlık, Gizlilik, Yetkinlik (Ehil olma) Mesleki Özen ve Yeterlilik
BDDK SPK “Bağımsız Denetim Kuruluşları ve Bağımsız Denetçilerin Uyacakları Etik İlkeler”	Bağımsız Denetim Yönetmeliği Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları	Dürüstlük, Tarafsızlık, Güvenilirlik, Saydamlık Toplumsal Yararın Gözetilmesi Mesleki Şüphencilik, Bağımsızlık, Mesleki Özen ve Titizlik, Ticaret ve Mesleğe Aykırı Faaliyet Yasağı, Reklam Yasağı, Sır Saklama Yükümlülüğü, Karşılıklı İlişkiler ve Hakstz Rekabet
Kamu Gözetimi Kurulu	Uluslararası Denetim Standartları	Dürüstlük, Tarafsızlık Mesleki Yeterlilik ve Özen Sır Saklama Mesleğe Uygun Davranış

Kaynak: (Alkan, 2018: 139)

Faizsiz Finans Kuruluşlarının Bağımsız Denetimini Yürüten Denetçiler için Etik Kurallar

Uluslararası bir kuruluş olan, İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kuruluşu (AAOIFI) tarafından hazırlanan “*Faizsiz Finans Kuruluşlarının (FFK) Bağımsız Denetimini Yürüten Denetçiler için Etik Kurallar ve Standartları*”, KGK tarafından Türkçe’ye çevrilerek 14 Aralık 2019 tarihli 30978 sayılı resmi gazetede yayımlanmış ve 01.01.2020’den itibaren uygulanmak üzere yürürlüğe girmiştir (KGK, 2021).

Yürürlüğe giren denetçiler için etik standartlar 7 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan giriş kısmında, muhasebe ilminin önemi ve fihhi ilkelere bağlı kalmanın farkındalığı ele alınmıştır. İkinci bölümde etik kuralların amaçları, üçüncü bölümde etik kuralların yapısı, dördüncü bölümde etik ilkelerin dini dayanakları, beşinci bölümde denetçiler için etik ilkeler, altıncı bölümde denetçiler için etik davranış kuralları yer almakta, son bölümde ise yürürlüğe ilişkin bilgiler yer almaktadır (Çetin, 2020: 76-78).

Faizsiz finans kuruluşlarının bağımsız denetimini yürütecek denetçiler, ilgili finans kuruluşlarının mali tablolarını, iş ve işlemlerini sadece finansal raporlama standartları bakımından değil fihhi ilkelere uygunluk bakımından da gözlemlemekle yükümlüdürler. Fihhi ilkelere uygunluk açısından olumsuz bir tespit olduğu takdirde bağımsız denetim raporlarını buna göre oluşturmaları gerekmektedir.

Muhasebe; İslam toplumunda bireyler arasındaki ilişkileri ve düzeni sağlayan fihhi hükümlerin uygulanmasında, bireylerin sahip olduğu hakların kaydedilmesi, ölçülmesi, değerlendirilmesi ve bu hakların adaletli bir şekilde paylaşılması için Müslüman toplumun bir kısmının öğrenme mecburiyetinde olduğu (farzı kifaye) bir ilimdir.

Muhasebe, mali nitelikteki olay ve işlemlere ait verileri para ile ifade edilmiş şekilde veya ihtiyaç duyulan sayısal verileri toplayan, bu verileri üçüncü kişilerin gereksinim ve amaçlarını da dikkate alarak kaydeden, sınıflandıran, özetleyerek rapor eden ve ortaya çıkan sonuçları yorumlayarak analiz eden ve bu raporları ilgililere sunan, bilimsel bir bilgi sağlama yöntemi olarak tanımlanabilir.

Muhasebede oluşturulan verilerin doğru, tarafsız ve güvenilir olması, üçüncü kişilerin doğru kararlar almasında büyük önem arz etmektedir. Bu hususta muhasebeciler büyük sorumluluk taşımaktadırlar. Ayrıca işletme denetiminin tarafsız, güvenilir ve mesleğinde uzman kişiler tarafından yapılması verilerin güvenilirliğini daha da arttıracaktır. Etkin bir yönetim için iyi işleyen muhasebe

ve denetim sisteminin olması gerekmektedir. İşletmede üretilen finansal verilerinin, denetim standartlarına göre incelenerek denetlenmesi, muhasebe verilerinin güvenilirliğini artırmaktadır. Bu bağlamda muhasebe denetimi, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde iktisadi yapının vazgeçilmez bir parçası durumundadır. Denetçi tarafından oluşturulan denetim raporları, öncelikle sermaye piyasası yatırımcıları olmak üzere, güvenilir bilgiye gereksinim duyan bütün tarafları ilgilendirmektedir. Kurum ve kuruluşlarda denetim işlevi oldukça önemli olmakta ve bu durum muhasebe gerekliliğini beraberinde getirmekte muhasebesiz denetim olmamaktadır. Bu sebeple muhasebe ve denetim birbirleriyle etkileşim içinde olan iki kavramdır (Demir, 2015: 342-348).

Muhasebe ilminde adalet kavramı, önyargı taşımama olarak ifade edilebilir. Adalet kavramı, Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette geçmektedir; *“Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlara yardım etmeyi emreder (Nahl:90)”* ve *“Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor (Nisa:58).”* Denetim hizmetine ilişkin standartlar, etik bir değer olan adalet kavramının yerine getirilmesine öncülük etmektedir. Bu sebeple denetçiler, denetim hizmetlerini icra ederken etik kurallara ihtiyaç duymaktadır.

Belirlenmiş olan etik kuralların dayanabileceği sağlam ve meşru bir kaynağının olması, bu kuralların ikna gücüne sahip olabildiğini artırmaktadır. Bağımsız denetçiler için yasalarımızda var olan etik ilkeler tamamen insan muhakemesine dayanır. Bu sebeple etik ilkelerin uygulanabilirliği, yasal zorunluluğa, mesleki ilgiye, mesleği geliştirme ve müşterilerin güvenini kazanma isteğine bağlıdır. Etik ilkeleri İslam dininin bakış açısıyla değerlendirecek olursak; etik ilkeler, yukarıda sayılan dayanaklarla beraber, İslam inanç esaslarına ve fıkhi ilkelere dayanmaktadır. Bu bağlamda dini dayanaklı potansiyel bir yaptırım gücü meydana gelmektedir.

Etik Kuralların Amaçları

Etik kuralların amaçları aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

- Bağımsız denetçilerin normal mesleki etik kurallarına ilaveten, fıkhi açıdan herhangi bir fiilin etik bir davranış olarak kabul edilebilirliğine dikkat çekerek etik farkındalığın geliştirilmesine yardımcı olmak.
- Finansal tablolarda sunulan bilgilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini sağlayarak, denetim hizmetlerine duyulan güveni artırmak.
- FFK'nın hem de FFK'larla ilişkili tarafların menfaatlerini korumak.

Etik Kuralların Yapısı

Kurallar, denetçiler için etik ilkelerin dini dayanakları, denetçiler için etik ilkeler ve denetçiler için etik davranış kuralları olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır:

Denetçiler için Etik İlkelerin Dini Dayanakları

Etik ilkelerin başlıca dini dayanakları şunlardır (KKGK, 2021):

Dürüstlük

İslam dini dürüstlüğe oldukça önem vererek dürüstlüğün Müslüman bireyin tüm davranışlarına hâkim olmasını amaçlar.

Bu husus; “*Herhâlde ücretle tuttuğunuzun en hayırlısı, güçlü ve güvenilir olan bu adam olacaktır (Kasas:26)*” ayetinde ve ayrıca “*Hepiniz çobansınız; hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz (Buhari, 2017: 17)*” ve “*Sana bir şey emanet eden kişiye emanetini (hakıyla koruyarak) iade et. Sana hainlik edene sen hainlik etme*”(Tirmizi, 2008: 38)” Hadis-i Şeriflerinde de buyrulmuştur.

İnsanın yeryüzündeki halifeliği ilkesi

Kur’an-ı Kerim’de halifelikle ilgili pek çok ayet bulunmaktadır. Bu ayetlerden bazıları şunlardır: “*Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım (Bakara:30)*”, “*O, sizi yeryüzünde halifeler (oraya hâkim kimseler) yapan, size verdiği nimetler konusunda sizi sınamak için bazıınızı bazıınıza derece derece üstün kılandır (En’am:165)*”, “*Sizi yeryüzünden (topraktan) yarattı ve sizi oranın imarında görevli (ve buna donanımlı) kıldı (Hud:61)*”, “*Sonra, nasıl amel edeceğinizi görmek için, onların ardından sizi yeryüzününün halifesi yaptık (Yunus:14).*” Bu ayetlerle Allah-u Teâlâ yeryüzünün imar edilmesi hususunda insana sorumluluk vermiştir. Halifelik ilkesi, mülk sahipliğinin ve hüküm koymanın Allah-u Teâlâ’ya ait olduğu ve insanın mülk edinmesinin bir amaç değil kendisine, ailesine ve topluma karşı yaşanabilir bir hayat sağlama aracı olduğu temeline dayanmaktadır.

İhlas

İhlas; denetçinin dış etkilerden kurtularak, riyakârlık ve gösterişten uzak bir şekilde, mesleki sorumluluğun yanı sıra sırf Allah rızası için denetim hizmetlerini yapması olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda denetçinin, icra etmiş olduğu denetim faaliyeti ve mesleki sorumlulukları bir çeşit ibadet olmaktadır.

Takva

Denetçi, denetim hizmetlerini Allah-u Teâlâ’nın azametinden korkarak, emirlerini tutup yasaklarından kaçınarak yerine getirmelidir. Allah-u Teâlâ şöyle

buyurur; “Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten nasıl sakınmak gerekiyorsa öylece sakının ve siz ancak Müslümanlar olarak ölün. (Ali-İmran: 102)” Bu nedenle takva, denetçinin sahip olması gereken hususlardan biri olmalıdır.

Erdemli olma ve işini mükemmel yapma

Denetçi, kendini sadece mesleki hizmetleri yerine getirmekle sınırlamamalı, aynı zamanda bu alanda bilgi birikimini geliştirerek, görevlerini en mükemmel şekilde yapmalıdır. Ayrıca denetçi mükemmellik derecesine ulaşmak için dini bilgilere de sahip olması gerekmektedir.

Allah-u Teâlâ korkusuyla davranma

Günümüzdeki etik ilkelere göre insanlarda otokontrol -kendi kendini kontrol etme- mekanizması bulunmalıdır. Yapılan her türlü eylemin, Allah-u Teâlâ tarafından görüldüğü düşüncesi insanlarda otokontrol mekanizmasının etkinliğini artırmaktadır. Allah-u Teâlâ bir ayette şöyle buyurmaktadır; “Şüphesiz Allah, üzerinizde bir gözetleyicidir.};{... Çünkü O, gizliyi de bilir, ondan daha gizli olanı da. (Taha:7)”

Allah-u Teâlâ’ya hesap verilecek olması

Allah-u Teâlâ’ya hesap verilecek olması; Kıyamet Günü’nde kulun bu dünyada yapmış olduğu bütün davranışları için hesaba çekileceği inancıdır. Bu davranışlar, bireyin taşıdığı yükümlülük duygusuyla, ödül ve cezayla ilişkilendirildiği takdirde, birey için önemli derece de bir anlam ifade edecektir.

Denetçiler için Etik İlkeler

Mesleki yeterlilik, özen, sır saklama, mesleğe uygun davranış, dürüstlük, tarafsızlık, güvenilirlik vb. KGK tarafından yayımlanan Bağımsız Denetçiler için Etik İlkeler İslam fıkhtının belirlemiş olduğu ilke ve kurallara aykırı olmamak şartıyla FFK içinde uygulanır. Ayrıca dini dayanakları esas alan fıkhi meşruiyet ve inanç esaslarına dayalı etik ilkelere uygulanır.

Denetçiler için Etik Davranış Kuralları

Aşağıdaki paragraflarda dayandıkları etik ilkelere göre gruplandırılmış olan temel etik davranış kurallarının bazıları yer almaktadır.

Güvenilirlik ilkesine dayalı etik davranış kuralları

Denetçi, mesleki görev ve hizmetlerini icra ederken, işletmenin lehinde ve aleyhinde olan bilgileri doğru ve şeffaf bir şekilde sunması, edindiği gizli bilgileri üçüncü kişilere açıklamaktan kaçınması, bu gizli bilgileri kendisinin ve üçüncü

tarafının çıkarları için etik dışı bir şekilde kullanmaması gerekmektedir.

Dini meşruiyet ilkesine dayalı etik davranış kuralları

Allah-u Teâlâ'ya karşı görev ve sorumluluklarını yerine getiren denetçi, topluma karşı sorumluluklarını da yerine getirmiş olacaktır. Dolayısıyla denetçi, Allah-u Teâlâ'ya karşı görev ve sorumluluklarına öncelik vererek bunları en iyi şekilde yerine getirmelidir.

Denetçi, Allah-u Teâlâ'ya karşı üstlendiği sorumlulukları yerine getirmesi durumunda, hizmet verme esnasındaki sorumluluklarının da yerine getirilmesine vesile olacağına inanarak üstlendiği sorumlulukları en mükemmel şekilde yerine getirmelidir.

Denetçinin, mali işlemlere ilişkin fıkhi kuralları bilmesi gerekmektedir. Bu sebeple zorunlu ve yeterli eğitim almalıdır.

Denetçi, mesleki görev veya denetim hizmetlerini icra ederken, fıkhtın resmi referanslarını oluşturması sebebiyle, FFK'nın danişma komitesi tarafından tespit edilen fıkhi kurallara uyması gerekmektedir. Fıkhi kurallara uygun olmayan her türlü davranış yerleşik uygulamalara uygun olsa da meşru kabul edilmez.

Tarafsızlık ilkesine dayalı etik davranış kuralları

Denetçi, şekil ve esasta tarafsızlık ve bağımsızlığını muhafaza etmek zorundadır. Bu ilke kapsamında denetçilerin sorumlulukları aşağıdaki gibidir:

- Tarafsızlığına tehdit oluşturabilecek her türlü bağış, hediye vb. karşılıksız olan şeyleri reddetmek mecburiyetindedir.

- Tarafsızlığını tehdit edecek hizmet verdiği kişi ve kuruluşlarla çıkar çatışmasından kaçınmalıdır.

- Hizmet verdiği kuruluşlarda azami oranda pay/hisse sahibi olmamalı veya yönetim kademesinde görev almamalıdır.

- İnceleme sonuçlarına bağlı, şartla bağlı ücretlendirmeden (örneğin denetim hizmeti verdiği FFK'nın hasılatının belirli bir yüzdesi olarak) kaçınmalıdır.

Mesleki yeterlik ve özen ilkesine dayalı etik davranış kuralları

Denetçi, hizmet görevini özenle yerine getirirken aşağıda belirtilen sorumlulukları vardır.

- Uygun düzeyde akademik ve mesleki yeterliliğe sahip olmak, fıkhi konularda belirli bir birikime sahip olmak, bu konularda sürekli kendini

yenilemek ve geliştirmek.

- Mesleki görev ve hizmetlerini yerine getirirken, yüksek kalitede hizmet vermek, bütünleşmiş bir plan yapmak, denetçi yardımcılarının ve kendisine bağlı personelin performanslarını devamlı kontrol etmek, gerektiğinde bunun için bir program belirlemek.

- FFK'lar tarafından hazırlanan finansal raporların tam ve açık olduğundan ve bu raporlardaki bilgilerin ihtiyaca uygunluğunun ve güvenilirliğinin, analizlerle desteklendiğine emin olmak.

İnanç esaslarına göre davranma ilkesine dayalı etik davranış kuralları

Denetçi, mesleki görev ve hizmetleri ifa ederken, denetçinin tutum ve davranışları, İslam dininin belirlemiş olduğu ilke ve kurallara uygun olmalı, Allah-u Teâlâ'nın sürekli kendini izlediğine, kıyamet gününde hesaba çekileceğine dair bilinç sahibi olmalı, devamlı Allah-u Teâlâ'nın rızasını gözetmelidir.

Mesleki davranış ve teknik standartlar ilkesine dayalı etik davranış kuralları

Denetçi, mesleki hizmetleri ifa ederken, Faizsiz Finans Denetleme Standartları (FFDS) gibi teknik standartlara ek olarak etik standartlara da uyması gerekmektedir. Bu bağlamda denetçinin sorumlulukları aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

- Abartılı ve uygun olmayan bir şekilde kendini tanıtmaktan ve hizmetini pazarlamaktan kaçınmak, diğer bağımsız denetçilerin hizmetlerini kötülemekten kaçınmak, yeni denetim hizmeti almak veya bir müşterinin kendisine yönlendirilmesi için diğer bağımsız denetçilere komisyon ödemekten kaçınmak.

- Müşteri tarafından mevcut denetçinin yerine geçmesi talep edildiğinde yeni denetçi; mevcut denetçinin değiştirilmesine ilişkin nedenleri araştırmalıdır ve nedenlerin kabul edilebilir olmaması durumunda yeni görevlendirmeyi kabul etmekten kaçınmalıdır. Örneğin, mevcut denetçinin fikhî kurallara uymaması veya FFDS'leri uygulamaması yönündeki baskıları reddetmesi sebebiyle değiştirilmek istenmesi.

Faizsiz Finans Kuruluşları için Etik Kurallar Düzenlemesine Yapılan Eleştiriler

Faizsiz finans kuruluşları için etik kurallar düzenlemesine çeşitli eleştiriler bulunmaktadır.

Bunlar; “Faizsiz Finans Kuruluşlarının Denetçiler için Belirlenen Etik İlke ve Kurallar” standardının denetim hizmeti açısından uygulamada büyük sorunlara neden olacağı, önceden kabul edilen mesleki denetim standartlarının tüm dünyada uygulandığı ve bu standartların yalnız bir alanı ilgilendiren yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmadan, gerçekleştirilecek tüm denetim sürecine sağlıklı bir şekilde destek sağlayacağı ifade edilmiştir (Erdoğan, 2020). Aynı şekilde İslam dininin ilkelerini benimsememiş olan bağımsız denetçilerin FFK’da çalışma şekilleri ve böyle bir denetim hizmeti talep edildiğinde, ne şekilde hizmetin yerine getirileceği eleştirilen hususlar arasındadır. Yine TÜRMOB tarafından 16 Ocak 2020 tarihinde düzenlenmiş olan “Faizsiz Finans Etik Kuralları, Muhasebe ve Denetim Standartları Tartışmalar ve Öneriler” konulu açık oturumda “Faizsiz Finans Kuruluşlarının Bağımsız Denetimini Yürüten Bağımsız Denetçiler için Etik Kurallar”ın daha çok dini referanslara ağırlık verilen etik kurallar olduğu ifade edilmiştir (Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odalar Birliği (TURMOB), 2021). Denetim hizmetine ilişkin etik kuralların evrensel olduğu ve bunların dini, dili, millet ve ırkı olmadığına dikkat çekilmiştir. Dolayısıyla tüm dünyada etik kuralların mevcut olduğu ve bunların kişilerin ve meslek mensuplarının tüm davranışlarına yansıdığı belirtilmiştir (Erdoğan, 2020).

Yukarıdaki eleştiriler değerlendirildiğinde; öncelikle TÜRMOB tarafından düzenlenen açık oturumda “Faizsiz Finans Kuruluşlarının Bağımsız Denetimini Yürüten Bağımsız Denetçiler için Etik Kurallar”ı savunan bir konuşmacının yer almaması tartışmanın eksikliğini göstermektedir. Oturumu düzenleyenler, KGK temsilcilerini de davet ettiklerini belirtmişlerse de, Katılım Bankaları’ndan bir yetkilinin de konuşmacı olarak yer alması konunun daha ayrıntılı tartışılmasına yol açabileceği düşünülmektedir (TÜRMOB, 2021).

Yapılan eleştiriler, faizsiz finans kuruluşları için geliştirilen etik ilkelerin arkasında bu kuruluşların iş ve işlemlerinin finansal raporlama standartlarına uygunluğundan çok fıkhi ilkelere uygunluğu yönünde olmuştur. Halbuki faizsiz finans kuruluşlarının kuruluş amacı İslami duyarlılığı olan (özellikle faizli işlemlere ilişkin) bireylerin parasal birikimlerini ekonomiye kazandırmak ve fıkhi ilkeler çerçevesinde faaliyetlerini gerçekleştirmektir. Bu bağlamda faizsiz finans kuruluşları için fıkhi referanslı etik ilkeler zorunlu hale gelmektedir.

Diğer bir hususta etik değerlerin evrenselliği ilkesine ısrarla vurgu yapılmıştır. Yukarıda etik değerlerle ilgili verilen bilgiler doğrultusunda etik değerlere ilişkin bütün insanlıkça kabul edilen etik değerler olduğu gibi (yalan söylememe,

hırsızlık yapmama vb.) toplumdan topluma değişebilen etik değerler de olabilmektedir. Özellikle faiz ve aldatmaya yönelik her türlü finans hareketleri, İslam dininde hem hukuken hem de etik olarak kabul edilmemiştir. Günümüzde uygulanmakta olan etik ilkeler bu duruma nasıl çözüm bulacaktır. Körfez ülkelerinin sermayelerini Amerika ve Avrupa ülkelerinde özellikle de İngiltere’de değerlendirdikleri düşünülürse, ülkemizin yabancı sermayeye ihtiyaç duyduğu bu günlerde körfez sermayesini ülkemize kazandırmak için AAOIFI standartlarının tercüme edilerek ülkemize kazandırılması ve uygulamaya yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir.

SONUÇ

Faizsiz finans kuruluşlarının konvansiyonel finans sistemine alternatif olarak ortaya çıkması, Müslüman coğrafyasının yanı sıra Avrupa ve Amerika olmak üzere tüm dünyada yayılmaya başlaması, bu kuruluşların faaliyetlerinde çeşitli zorluklar ve belirsizlikler ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle faizsiz finans kuruluşları tarafından hazırlanan finansal tabloların doğruluğu, güvenilirliği ve ihtiyaçlara uygun bilgi sunulması hususunda bir yöntem sorunu ortaya çıkmıştır. Konvansiyonel finans sistemine alternatif olarak ortaya çıkan faizsiz finans sisteminin, denetim ve raporlama standartları da elbette farklılık gösterecektir. Buna istinaden faizsiz finans kuruluşlarının üst düzey yetkilileri ve uzmanları bir araya gelerek en uygun yöntemleri araştırmışlar ve neticesinde faizsiz finansal raporlama standartları ve faizsiz finansa ilişkin etik kurallar ortaya çıkmıştır.

Finansal tabloların konvansiyonel finanstan farklı bir şekilde sunumu, faizsiz finans kuruluşları için büyük önem arz etmektedir. Faizsiz finansa ilişkin fıkhi kuralların, birey ve toplum menfaatlerini dengeleyen paradigmaların, tarafların ihtiyaç duyduğu şekilde toplanarak sunulması bağlamında Faizsiz Finans Raporlama Standartları (FFRS) ve faizsiz finans kuruluşları için etik kurallar oluşturulmuştur.

KGK tarafından yayımlanan bağımsız denetimde etik kurallar ve faizsiz finans kuruluşlarına ilişkin etik kurallar arasında bir çok benzerlikler vardır ve ikisi de mevzuat hükümleri çerçevesinde zorlayıcı hükümler içermektedir. Faizsiz finansa ilişkin etik kuralların ayırt edici en önemli özelliği, İslam dininin emir ve yasaklarına göre etik davranışların belirlenmesidir. Amaçlar ve hedefler açısından yayımlanan iki etik kural arasında bir farklılığın olmadığı ve birbiriyle uyumlu olduğu söylenebilir.

Faizsiz finans kuruluşları için etik kurallar, daha çok bağımsız denetimde bu kuruluşların fıkhi ilkelere uygun şekilde hareket edip etmediklerine ilişkin

kurallardır ve uluslararası etik kurallardan farklı olarak dini referansları ilke edinmektedir. Faizsiz finans kuruluşlarının bağımsız denetimini yürütecek denetçiler, ilgili finans kuruluşlarının mali tablolarını, iş ve işlemlerini sadece finansal raporlama standartları bakımından değil fıkhî ilkelere uygunluk bakımından da gözetlemekle yükümlüdürler. Fıkhî ilkelere uygunluk açısından olumsuz bir tespit olduğu takdirde bağımsız denetim raporlarını buna göre oluşturmaları gerekmektedir. Yine bu etik kurallar İslami yaşam tarzı ve ahlaktan beslenmekte, toplumsal sorumluluğun yanı sıra Allah-u Teâlâ'ya karşı sorumluluk da, denetim hizmetleri yerine getirilirken ön plana çıkmaktadır.

Etik kurallar, günümüzde bağımsız denetimde önemli bir durum haline gelmiştir. Uluslararası alanda birçok mesleklere ilişkin etik kurallar yayımlanarak meslek mensuplarının bu kurallara uymaları zorunlu hale getirilmiştir. Genel olarak evrensel çerçevede ele alınmış olan etik ilkelere ilişkin düzenlemelerle mesleğin saygınlığını korumak ve denetim hizmetlerinin kalitesini arttırmak hedeflenmiştir. Ülkemizde de uluslararası bu düzenlemeler göz önünde bulundurularak çeşitli meslek kuruluşları tarafından etik kurallar hazırlanmıştır. KGK tarafından en son yayımlanan “*Bağımsız Denetçiler Etik Kurallar*” standardı bağımsız denetçiler için uygulanması zorunlu hale gelmiştir. KGK tarafından yayımlanan diğer bir düzenleme de AAOIFI'nın “*Faizsiz Finans Kuruluşlarının Denetimi için Belirlenen Etik İlke ve Kurallar*”a ilişkin düzenlemesidir. Türkçe'ye çevrilerek yayımlanan bu düzenleme, diğer etik düzenlemelerinden farklı olarak İslam dininin fıkhî yönelik ilkelerini referans almaktadır. Ancak bu iki düzenleme karşılaştırıldığında “*Bağımsız Denetçiler İçin Etik Kurallar*” düzenlemesinin daha kapsamlı olduğu ve birçok ülkede kabul gördüğü söylenebilir.

Ülkemizde “*Faizsiz Finans Kuruluşlarının Denetçileri için Belirlenen Etik İlke ve Kurallar*”ın yayımlanması bazı tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla Amerika ve Avrupa'da meydana gelen muhasebe ve denetim skandalları sebebiyle uluslararası alanda yerleştirilmeye çalışılan etik ilkelerle birlikte AAOIFI tarafından yayımlanan etik kuralların da önemli bir düzenleme olduğu ve bu düzenlemenin İslami ilkeler çerçevesinde oluşturulması, halkın çoğunluğunun Müslüman olduğu ülkemizde yerinde bir düzenleme olduğu yönünde görüşlerde bulunmaktadır (Haber Vakti, 2019).

Literatürde faizsiz finans kuruluşları ve standartlarına ilişkin bir çok çalışma bulunmaktadır. Ancak bu kuruluşların denetimine yönelik etik ilkeler tartışmalı bir şekilde gündem oluşturmuştur. Bu gelişmeler çerçevesinde gelecek dönemlerde faizsiz finans kuruluşları için etik kuralların, bu kuruluşların

bağımsız denetimine etkisi konularında çalışmalar yapılabilir ve neticeleri kamuoyunda tartışılabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, A. G. (2000). *Etik Değerlerin Kurumsallaştırılması Üzerine Bir Araştırma* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alkan, G. (2018). Etik Teoriler Işığında Bağımsız Denetim ve BİST’te Bir Araştırma. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20, 129-149.
- Arslan, H. (2015). Türkiye’de Tekafül (İslami Sigorta) Uygulamaları: Problemler ve Çözüm Önerileri. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 93-117.
- Ashbaugh, H. (2004). Ethical Issues Related to the Provision of Audit and Non-Audit Services: Evidence from Academic Research. *Journal of Business Ethics*, 52(2), 143-148.
- Bilgen, M. (2006). *Yüksek İslam Ahlakı*. İstanbul: Milsan Yayınları.
- Buhârî, Ebû Abdillah Muhammed b. İsmail (2017). *Sahîh-I Buhârî/ Muhtasarı Tecrid-i Sahih*. (Çev.A.F. Koceer). Konya: Hüner Yayınları.
- Campbell, T. (2005). *True and Fair to Whom?: A Philosophical Approach to Auditing*. T. Campbell ve K. Houghton (Ed.). *Ethics and Auditing*. ANU E Press, Canberra, 85-108.
- Cevizci A. (2008). *Etiğe Giriş*. İstanbul: Paradigma Yayınları. İkinci Baskı.
- Çanakçı, M. (2014). Çok Kutuplu Dünyada İslami Finans Piyasalarının Gelişimi ve Çözüm Önerileri. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 43-58.
- Çetin, A. (2020). *Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebesi Tek Düzen Hesap Planı ve AAOIFI Standartları Çerçevesinde*. İstanbul: TKBB Yayınları.
- Dal, S. ve Çaltış, Y. E. (2013). Anonim Şirketlerde Bağımsız Denetim ve Bağımsız Denetçi. *Mali Çözüm Dergisi*, 118, 87-106.
- Demir, B. (2015). Muhasebe ve Denetim Mesleğinde Etik. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(4), 341-352.
- Demir, E. ve Çiftçi Y. (2016). Denetçi Bağımsızlığının Etik İlkeler Çerçevesinde İncelenmesi: Bir Denetim Firması Uygulaması. *KMÜ Sosyal ve Araştırmalar Dergisi*, 18(31), 87-97.
- Dinç, Y. ve Cengiz, S. (2014). Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilenin Denetçi Etiği Açısından İncelenmesi: Enron Skandalı Örneği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 221-236.
- Doğan, N. (2009). İş Etiği ve İşletmelerde Etik Çöküşü. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 8(19), 179-200.
- Duska, R. (2005). The Good Auditor – Skeptic or Wealth Accumulator? Ethical Lessons Learned from the Arthur Andersen Debacle. *Journal of Business Ethics*, 57(1), 17-29.
- Erdoğan, M. (2020). Faizsiz Finans Kuruluşlarının Denetimine İlişkin Sorunlar ve

- Sorular. *Sosyal Demokrat Dergi*, Erişim Adresi: <http://www.sosyaldemokratdergi.org/melih-erdogan-faizsiz-finans-kuruluslarinin-denetimine-iliskin-sorular-ve-sorular/>. (Erişim Tarihi: 03.02.2021).
- Gök, S. (2008). İş Etiği ile İş Ahlakı Arasındaki İlişki ve Çalışma Yaşamında İş Etiğini Etkileyen Faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-19.
- Gözener, E. (2008). Etik ve İşletme Etiği Üzerine. *Eğitim Dergisi*, 19, 8-14.
- Gunz, S. ve McCutcheon, J. (1991). Some Unresolved Ethical Issues in Auditing. *Journal of Business Ethics*, 10(10), 777-785.
- Haber Vakti. (2019). *Resmi Gazete Faizsiz Finans Standartları'nı Yayınladı! Ayetler ve Hadislerden Alıntı Yapıldı*, Erişim Adresi: <https://www.habervakti.com/gundem/resmi-gazete-faizsiz-finans-standartlari-ni-yayinladi-h87638.html>. (Erişim Tarihi: 03.02.2021).
- Hurst, Nathan E. (2004). *Corporate Ethics, Governance and Social Responsibility: Comparing European Business Practices to Those in The United States*. Santa Clara University, A Study Conducted for the Business and Organizational Ethics Partnership Markkula Center for Applied Ethics, Spring.
- Islamic Finance Report: Focus on Turkey. (2019). https://www.tasarrufakademi.com/wp-content/uploads/2019/11/Islamic_Finance_Report_2019.pdf (Erişim Tarihi: 03.02.2021).
- Kamu Gözetim Kurumu. (2021). *Faizsiz Finans Kuruluşlarının Bağımsız Denetimini Yürüten Denetçiler*, Erişim Adresi: https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/FFK_Denetçileri_Icin_Etik_Kurallar.PDF. (Erişim Tarihi: 05.01.2021).
- Kamu Gözetim Kurumu. (2021). *Bağımsız Denetçiler için Etik Kurallar*. <https://www.kgk.gov.tr/DynamicContentDetail/5165/Etik-Kurallar>. (Erişim Tarihi: 10.01.2021).
- Kung, F. H. ve Huang, C. L. (2013). Auditors Moral Philosophies and Ethical Beliefs. *Management Decision*, 51(3), 479-500.
- Kur'an-ı Kerim, *Nahl:9, Nisa:58, Kasas:26, Ali-İmran:102, Taha:7*. Diyanet Yayınları.
- Martin, R. D. (2007). Through the Ethics Looking Glass: Another View of the World of Auditors and Ethics. *Journal of Business Ethics*, 70(1), 5-14.
- Ocak, M. ve Güçlü F.C. (2014). Muhasebe manipülasyonu: Hile, yaratıcı muhasebe, kâr ve izlenim yönetimine ilişkin kavramsal çerçeve, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 6(3), 123-135.
- Sağlar, J. ve Tuan, K. (2009). İşletmelerde İç Denetim Fonksiyonunun Bağımsız Dış Denetim Maliyeti Üzerindeki Etkileri. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(19), 343-358.
- Selimoğlu, S. (1997). *Muhasebe Meslek Ahlakı (Etik) Yaklaşım*. III. Türkiye Muhasebe Denetim Sempozyumu Bildiri Kitabı (30 Nisan-4 Mayıs, Alanya), İSMMMÖ Yayınları, No: 20, Antalya.

- Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ. (Seri: X, No: 22). <https://spk.gov.tr/Sayfa/Dosya/590>. (Erişim Tarihi: 15.02.2021).
- Shadmehr, F. ve Moradi, M. (2013). Factors Influencing Auditors Ethical Sensitivity in Ethical Decision-Making: Evidence from Iran. *Universal Journal of Management and Social Sciences*, 3(11), 1-16.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed bin İsa es-Sülemî. (2008). Muhtasar Sünen-i Tirmizi. (Çev. M. Göçer), Konya: Konevi Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2021). www.tdk.gov.tr (Erişim Tarihi: 01.01.2021).
- TÜRMOB, (2021). Faizsiz Finans Etik Kuralları, Muhasebe ve Denetim Standartları: Tartışmalar ve Öneriler. Erişim Adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=Wq6XAt4j1iI>. (Erişim Tarihi: 15.02.2021).
- Uluç, G. (2003). *Türk Medyasında Etik Sorunlar: Örnek Olaylar ve Öneriler*. 1. Ulusal Uygulamalı Etik Kongresi Kitabı, Ankara: ODTÜ.
- Uzay, Ş. (2004). *Türkiye'de Denetçi Bağımsızlığı*. MÖDAV, the First Annual International Accounting Conference, 3-5 November 2004, İstanbul Bildiri Kitabı.
- Uzun, V. (2013). *Etik, Ahlak ve Liderlik Kavramları ve Etik Liderlik*. Gebze Yüksek Teknoloji Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Yaran, C. S. (2008). *Uluslararası Çevre ve Din Sempozyumu*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.
- Yılanlı, F., Yıldız, B. ve Kiracı M. (2013). *Muhasebe Denetimi*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Zakaria, M. Haron, H. ve Ismail, I. (2010). Do Moral Philosophies Influence Auditors' Ethical Judgments?. *Malaysian Accounting Review*, 9(1), 43-65.

EXTENDED ABSTRACT

The control and supervision of economic relations are carried out and directed by the state or certain institutions. It is the rules of law, ethics and morality that provide this functioning. The phenomenon of ethics and morality is a phenomenon that affects human behaviour and directs these behaviours by taking support from the values they arise without any material sanctions.

Law and morality are intertwined in the verses of Islam and their interpretations. This is one of the most important characteristics of Islam that is effective in regulating human behaviour. As a result, people are called out to their inner world, problems are tried to be prevented before they occur, and various sanctions are applied to those who cause problems in terms of law and morality.

Ethical standards in independent auditing assume the function of ensuring the accuracy and reliability of financial statements for decision-makers. Financial statements of companies prepared by the accounting department provide important financial information about these companies to individuals and organizations. This situation increases the responsibilities of the auditors, who carry out independent audit activities, to the related parties and society. The expectation of the parties who want the information in the financial statements to be reliable from those performing the independent audit activities; They prepare accurate, honest, transparent and reliable information by taking into account the principle of social responsibility, and above all, exhibit independent and ethical behaviour.

Ethical behaviour is one of the main factors of independent auditing. As a matter of fact, in cases where ethical values are damaged, the transparency and reliability of the independent auditor and the audit report he will submit will raise doubts. Company scandals in our country and in the world make us feel the lack of ethics in the field of auditing. The scandals experienced turned the attention to ethical principles and it was concluded that the regulations made in this area were not sufficient and new regulations should be made. In this context, institutions and organizations working in the field of auditing have aimed to establish a reliable and sustainable auditing system by making arrangements that will ensure the reliability of financial statements, increase the quality of independent auditing, and restore the trust of the society. In the new regulations, the importance of conducting independent auditing in accordance with ethical principles is also emphasized in terms of the economic interests of the society.

The interest-free finance system, which has a history of 50 years, seems to have entered into serious competition with the traditional finance system based on interest. Particularly, it is a social and religious reality that most of the citizens of Muslim countries are demanding to evaluate or protect their in-kind and

monetary aid as prescribed by the religion of Islam. For this reason, although there is no prohibitive provision regarding interest in our country, it can be observed that especially in the last 20 years, the interest-free finance system has become widespread and has reached financial values to a great extent.

The emergence of interest-free financial institutions as an alternative to the conventional financial system, and their spread to the Muslim geography as well as Europe and America, has created various difficulties and uncertainties in the activities of these institutions. For this reason, a method problem has arisen regarding the accuracy and reliability of financial statements prepared by interest-free financial institutions and their ability to present information in accordance with the needs. The audit and reporting standards of the interest-free finance system, which emerged as an alternative to the conventional financial system, will of course also differ. Accordingly, senior officials and experts of interest-free finance institutions came together to research the most appropriate methods, and as a result, interest-free financial reporting standards and ethical rules regarding interest-free finance have emerged.

Presentation of financial statements different from conventional finance is of great importance for interest-free financial institutions. Ethical rules have been established for TFRS and interest-free financial institutions in the context of gathering and presenting the legal rules on interest-free finance and paradigms that balance the interests of individuals and society, as needed by the parties.

In the independent audit published by the KGK, there are many similarities between ethical rules and ethical rules regarding interest-free organizations, and both contain compelling provisions within the framework of the legislative provisions. The most important distinguishing feature of the ethical rules regarding interest-free finance is the determination of ethical behaviour according to the orders and prohibitions of the religion of Islam. It can be said that there is no difference between the two ethical rules published in terms of goals and objectives and they are compatible with each other.

Ethical rules for interest-free financial institutions are rules about whether these institutions act in accordance with legal principles in independent audits and, unlike international ethical rules, they adopt religious references as a principle. Again, these ethical rules are nourished by the Islamic lifestyle and morality, and come to the fore in the responsibility towards Allah, besides social responsibility, when performing inspection services.

Ethical rules have become an important issue in independent auditing today. Ethical rules regarding many professions have been published in the international arena and it has become obligatory for the members of the profession to comply with these rules. It is aimed to protect the reputation of the profession and to

increase the quality of audit services with the regulations on ethical principles, which are generally considered in a universal framework. In our country, ethical rules have been prepared by various professional organizations by taking these international regulations into consideration. The “Independent Auditors Code of Ethics” standard published by the KGK has become mandatory for independent auditors. Another regulation published by the KGK is the regulation of AAOIFI on "Ethical Principles and Rules for the Audit of Interest-Free Financial Institutions". Unlike other ethical regulations, this regulation, which has been translated into Turkish and published, takes as reference the principles of the Islamic religion regarding fiqh. However, when these two regulations are compared, it can be said that the "Ethical Rules for Independent Auditors" regulation is more comprehensive and is accepted in many countries.

The publication of the “Ethical Principles and Rules for the Auditors of Interest-Free Finance Institutions” in our country brought along some discussions. Therefore, along with the ethical principles that are tried to be placed in the international arena due to the business scandals in America and Europe, there is an important regulation in the ethical rules published by the Accounting and Auditing Organization of Islamic Financial Institutions (AAOIFI) and there are also opinions in the direction of the creation of this regulation within the framework of Islamic principles is an appropriate arrangement in our country where the majority of the people are Muslim. There are many studies in the literature on interest-free financial institutions and their standards. However, ethical principles for the supervision of these organizations have been controversial. Within the framework of these developments, studies on the effect of ethical rules for interest-free financial institutions on the independent audit of these institutions can be carried out and the results can be discussed in the public.

In the first part of the study, detailed information is given about the concept of ethics and ethical types and theories, and ethical breakdowns in the world are mentioned. In the next section, general information on the ethical rules for independent audit and interest-free financial institutions auditors is given; In the last section, similarities and differences between these two standards in terms of content are explained. In the study, under the last topic of discussion, various criticisms and positive evaluations regarding ethical rules especially for the auditors of interest-free financial institutions were also pointed out.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Araştırmacıların her birinin mevcut araştırmaya katkı oranı aşağıda belirtildiği gibidir.

Yazar 1'in araştırmaya katkı oranı %50, yazar 2'nin araştırmaya katkı oranı %50'dir.

Yazar 1: Veri analizi, modelin oluşturulması, yazım.

Yazar 2: Literatür taraması, araştırmanın tasarımı, yazım.

ÇATIŞMA BEYANI

Araştırmada herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ya da kişisel yönden herhangi bir bağlantı bulunmamaktadır. Araştırmada çıkar çatışması bulunmamaktadır.

ARAŞTIRMANIN ETİK İZİNİ

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması gerektiği belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.